Konstitutionsutskottets betänkande

1983/84:32

om försöksverksamhet med ökad kommunal självstyrelse (prop. 1983/84:152)

Sammanfattning

I detta betänkande behandlar utskottet regeringens förslag om försöksverksamhet med ökad kommunal självstyrelse (prop. 1983/84:152) och de fyra följdmotionerna, nämligen partimotioner från centerpartiet (2867), folkpartiet (2868), vänsterpartiet kommunisterna (2869) samt motion 2870 av Anders Björck m. fl. (m). Utskottet tar även upp till behandling yrkande 2 i motion 1983/84:2129 om försök med kommunal demokratisk förnyelse i Stockholm. Denna motion väcktes av Olof Johansson och Karin Andersson (båda c) under allmänna motionstiden 1984.

I propositionen föreslås att en försöksverksamhet med ökad kommunal självstyrelse genomförs i högst nio kommuner och tre landstingskommuner under en period av fyra år. Avsikten är att det skall öppnas möjligheter för de kommuner och landstingskommuner som ingår i försöket att göra avsteg från statlig reglering. Syftet med försöksverkamheten är att bättre kunna anpassa den kommunala organisationen till lokala förhållanden, bättre utnyttja de samlade samhällsresurserna samt åstadkomma ökad samordning och effektivitet i den kommunala verksamheten. En lag föreslås som medger en friare nämndorganisation i försökskommunerna både i fråga om de centrala nämnderna och lokala organ. Inom ramen för försöksverksamheten skall regeringen enligt förslaget också få göra undantag från anslagsvillkor, riktlinjer o. d. som riksdagen tidigare har fastställt.

Utskottet tillstyrker propositionen. I fråga om begränsningar i försöksverksamheten understryker utskottet vad som sägs i propositionen om att verksamheten inte får leda till att grundläggande krav i fråga om bl. a. likabehandling och rättssäkerhet åsidosätts. Vidare finns det enligt utskottet anledning att i försöksverksamheten prioritera sådana områden som engagerar många olika intressen och medborgargrupper. Utskottet anser slutligen att riksdagen bör hållas informerad om försöksverksamheten genom årliga rapporter.

Reservation har avgetts av m-ledamöterna i fråga om begränsningarna i försöksverksamheten och av de borgerliga ledamöterna beträffande vilka frågor som bör ingå i försöksverksamheten. C-ledamöterna reserverar sig även i fråga om konsekvenserna av det förslag till friare kommunal nämndorganisation som framläggs i propositionen. Särskilda yttranden har avlämnats av c och fp.

Propositionen

I propositionen hemställs

att riksdagen

dels antar förslaget till lag om försöksverksamhet med en friare kommunal nämndorganisation,

dels godkänner att regeringen inom ramen för propositionen gör avsteg från vad riksdagen har bestämt i samband med anvisande av anslag, godkännande av riktlinjer för en viss verksamhet eller annan liknande åtgärd.

I propositionen hemställs vidare att regeringen bereder riksdagen tillfälle att ta del av vad som i övrigt anförs om försöksverksamhet med ökad kommunal självstyrelse.

Motionerna

Följdmotionerna

I *motion 1983/84:2867* av Karin Söder m. fl. (c) yrkas att riksdagen beslutar att som sin mening ge regeringen till känna vad som i motionen anförts rörande 1) försök med länsdemokrati, 2) samordnat statsbidrag, 3) sammansättningen av lokala organ på grundval av politisk struktur i kommundelen, 4) direktvalda lokala organ, 5) insyn och inflytande samt minoritetsgruppers möjlighet att delta i den kommunala beslutsprocessen, 6) värdet av delning av kommuner.

Motionärerna anser att de förslag som lämnas i propositionen är helt otillräckliga. En försöksverksamhet med ökad kommunal självstyrelse värd namnet måste vara betydligt mer genomgripande och konkret. Centerpartiets kommunaldemokratiska program upptar ett flertal krav som enligt motionärernas uppfattning bör prövas i försöksverksamheten. Möjligen kan det enligt motionen också senare bli aktuellt att utsträcka försöksperioden något längre än vad som anges i propositionen.

Enligt motionen bör försöksverksamheten utvidgas till följande huvudområden:

1. försök med länsdemokrati i två landstingsområden med olikartad politisk struktur. Försöksverksamheten bör avse länsstyrelsens och länsnämndernas politiska uppgifter såsom de definierats av länsdemokratikommittén (SOU 1982:24 s. 138–148),

2. försök med samordnat statsbidrag varmed förstås i motionen att nuvarande skatteutjämningsbidrag och utgående specialbidrag samordnas till ett för försökskommunen sammanslaget bidrag,

3. försök med lokala organ vars sammansättning återspeglar den politiska strukturen inom resp. kommundelar,

4. försök med direktvalda lokala organ.

Motionärerna förutsätter vidare att regeringen omprövar sin negativa

inställning till delning av kommuner.

Regeringens förslag till friare nämndorganisation får enligt motionen inte innebära en långtgående sammanslagning av nämnder eller en begränsning av antalet förtroendevalda. Detta skulle få negativa kommunaldemokratiska effekter.

I *motion 1983/84:2868* av Jan-Erik Wikström m. fl. (fp) hemställs

1. att riksdagen godkänner vad i motionen anförts om försöksverksamhet med ökad kommunal självstyrelse,
2. att riksdagen hos regeringen begär förslag om försöksverksamhet med direktvalda lokala organ,
3. att riksdagen hos regeringen begär förslag om försöksverksamhet med en särskild "förfarandelag" för att öka möjligheterna till kommunala folkomröstningar,
4. att riksdagen beslutar införa följande tillägg på lämpligt ställe i förslaget till Lag om försöksverksamhet med en friare kommunal nämndorganisation: "Om fullmäktige så beslutar kan nämndsammanträden öppnas för kommuninnevånarna",
5. att riksdagen uttalar att delning av kommuner bör kunna genomföras enligt vad i motionen anförts,
6. att riksdagen beslutar att försöksverksamhet får inledas med rätt att underlåta att MBL-förhandla kommunstyrelses förslag,
7. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförs om medverkan från den kommunala personalen, samt
8. att riksdagen beslutar att någon utvidgning av den kommunala kompetensen i fråga om näringsverksamhet inte bör ske.

I motion deklareras inledningsvis att motionärerna är positiva till de framlagda förslagen. Dessa kan enligt motionen ses som en fortsättning på den lag om lokala organ som infördes 1979 på förslag av folkpartiregeringen.

Motionärerna anser att det är de enskilda individernas berättigade önskemål om inflytande som bör vara styrande för den kommunala organisationen snarare än frågan hur kommunen skall få den mest rationella organisationen för de förtroendevalda. I detta sammanhang påpekas att förslagen i propositionen kan innebära en sammanslagning av nämnder och därigenom ökad maktkoncentration till ett fåtal förtroendevalda.

Följande utvidgningar i förhållande till propositionen föreslås i motionen:

1. Försöksverksamhet med direktvalda lokala organ bör genomföras.
2. Utrymmet för kommunala folkomröstningar bör vidgas. En "förfarandelag" som gör det enklare att ordna sådana omröstningar behövs.
3. Försöksverksamhet bör inledas med öppna nämndsammanträden.
4. Riksdagen bör uttala att om kommuninnevånarna själva vill det och om ekonomiska förutsättningar föreligger bör staten ha en positiv grundinställning till delning av kommuner.
5. Försöksverksamheten bör kompletteras med frihet för kommunstyrelse

och förvaltningsutskott att underlåta att MBL-förhandla sina förslag. Även facknämnderna bör kunna medges sådana möjligheter i större utsträckning än i dag.

I motionen uttalas vidare att åtminstone några av primärkommunerna i försöket bör "ingå" i någon av de landstingskommuner som också omfattas av försöksverksamheten. Det understryks även att det är väsentligt att kommuner som är olika inte bara med avseende på storlek, tätbebyggelse m. m. utan också med avseende på politiska majoritetsförhållanden ingår i försöksverksamheten.

Enligt motionen är det också av stor betydelse att den kommunalanställda personalens medverkan tas till vara på bästa sätt i försöket och att de synpunkter på olika typer av statlig reglering som finns hos de anställda kommer till positiv användning.

Motionärerna berör även en del komplikationer med försöksverksamheten. En sådan gäller sekretessfrågorna. En samordning mellan förskola och grundskola som i och för sig är önskvärd möter enligt motionen problem på grund av socialtjänstens sekretessbestämmelse.

Slutligen framhålls i motionen att försökskommunerna inte bör ges större rätt än f. n. att driva näringsverksamhet eller sysselsättningspolitik.

I *motion 1983/84:2869* av Lars Werner m. fl. (vpk) hemställs att riksdagen med anledning av proposition 1983/84:152 som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts rörande försöksverksamhet med ökad kommunal självstyrelse.

Enligt motionen inger det oro att den föreslagna försöksverksamheten sker samtidigt som attacker riktas mot de kollektiva omsorgerna och den kommunala verksamheten blir föremål för åtstramningar. Riksdagen bör därför uttala att försöksverksamheten inte får ha som följd ytterligare begränsningar av den kommunala servicen. Riksdagen bör särskilt understryka vad som anförs i propositionen om de grundläggande krav som inte får åsidosättas med den föreslagna försöksverksamheten. Det bör enligt motionen finnas möjligheter för grupper som anser sina intressen hotade genom undantag från statliga regler att hos regeringen begära en återgång till dessa regler. I och med att reglerna sätts ur spel, inskränks besvärsrätten och besvär kan endast ske med hänvisning till formella felaktigheter.

Särskilda åtgärder för att uppnå ett brett engagemang i försöksverksamheten är enligt motionärernas mening nödvändiga. En försöksverksamhet som i hög grad baseras på nämndorganisationen kan befaras leda till att alla i fullmäktige representerade partier inte blir delaktiga i verksamheten.

Motionärerna anser slutligen att riksdagen får en alltför begränsad roll i försöksverksamheten. Riksdagen bör få del av rapporterna om försöksverksamheten och den slutliga utvärderingen.

I *motion 1983/84:2870* av Anders Björck m. fl. (m) yrkas att riksdagen

beslutar uttala att berörda kommuner särskilt skall uppmärksamma att försöksverksamheten inte får leda till ökade kommunala kostnader.

Motion väckt under allmänna motionstiden 1984

I *motion 1983/84:2129* av Olof Johansson och Karin Andersson (båda c) hemställs

---

2. att riksdagen hos regeringen begär att Stockholms kommun utses till frikommun och ges möjligheter till en friare hantering av uppgifterna inom skol- och planeringsområdena samt socialvården i enlighet med vad som anförts i motionen,

---

Enligt motionärernas uppfattning bör Stockholms kommun prioriteras när det gäller att genom olika åtgärder på riksplanet skapa förutsättningar för en kommunaldemokratisk förnyelse. Genom att utse Stockholm till "frikommun" av det slag som nämns i civildepartementets bilaga till budgetpropositionen, bör det enligt motionen också vara möjligt att medge en "byråkratisk frizon" och därmed en friare hantering av kommunens uppgifter inom skolans område, socialvården och på planeringsområdet.

Utskottet

Enligt propositionen bör försöksverksamhet med ökad kommunal självstyrelse genomföras i några kommuner och landstingskommuner. En förutsättning för försöksverksamheten är därvid bl. a. att riksdagen godkänner att regeringen inom ramen för denna verksamhet får göra avsteg från anslagsvillkor, riktlinjer o. d., som riksdagen tidigare har fastställt. I propositionen föreslås också en lag som medger en friare nämndorganisation i försökskommunerna både i fråga om de centrala nämnderna och lokala organ.

Den tänkta försöksverksamheten grundar sig på ett betänkande från stat-kommunberedningen, som har till uppgift att utreda frågorna om ökad samverkan mellan stat och kommun samt förenkling av statliga regler m. m. I beredningen ingår bl. a. företrädare för kommun- och landstingsförbunden. I början av 1984 knöts till beredningen en referensgrupp bestående av företrädare för de fem riksdagspartierna.

Syftet med försöksverksamheten är enligt propositionen att skapa bättre förutsättningar för kommuner och landstingskommuner att anpassa sina beslut och åtgärder till lokala förutsättningar och behov. Genom att begränsa den statliga regleringen skall det bli möjligt att öka de enskilda människornas inflytande på den kommunala verksamheten samtidigt som samhällsresurserna kan utnyttjas på ett effektivare sätt. I försöksverksamheten kan olika önskemål om förändringar direkt prövas i det praktiska samhällsarbetet.

Positiva erfarenheter kan enligt propositionen relativt snabbt tas upp för generella överväganden och åtgärder.

Även utskottet anser att det är motiverat med försöksverksamhet på detta område. En sådan försöksverksamhet kan lämna viktiga bidrag till strävandena att stärka den kommunala självstyrelsen. Utskottet anser således att försöksverksamheten bör komma till stånd.

För försöksverksamheten bör enligt propositionen gälla vissa *begränsningar* med hänsyn till vitala samhällsintressen. Även fortsättningsvis måste sålunda de centrala politiska organen – regering och riksdag – ha möjlighet att genomföra en politik för landet som helhet, t. ex. vad gäller likvärdig standard och rättvist fördelad samhällsservice. Andra begränsningar gäller skyddet för medborgarnas liv och hälsa och för särskilt utsatta eller svaga grupper. Det kan enligt propositionen inte heller bli fråga om att ta bort de bestämmelser som har kommit till för att garantera de enskildas rättssäkerhet. Vidare får sådana förenklade regler som prövas i försöksverksamheten inte öka de statliga kostnaderna. Vad därutöver kan behöva skyddas får enligt propositionen prövas i det enskilda fallet. Det betonas emellertid att de uppdragna gränserna för verksamheten inte skall uppfattas så att de utgör hinder för en djärv och nydanande syn på behovet av och formerna för statlig styrning.

Enligt partimotionen från vpk (2869) bör riksdagen uttala att försöksverksamheten inte får ha som följd ytterligare begränsningar av den kommunala servicen. Motionärerna anser att riksdagen bör särskilt understryka vad som anförs i propositionen om de grundläggande krav som inte får åsidosättas med den föreslagna försöksverksamheten.

I motion 2870 av Anders Björck m. fl. (m) föreslås att riksdagen skall uttala att försöksverksamheten inte får leda till ökade kommunala kostnader.

För att försöksverksamheten skall var meningsfull är det enligt utskottets uppfattning viktigt att inte alltför snäva ramar uppställs. Utskottet har dock en viss förståelse för den oro som uttrycks i vpk-motionen för att medborgarna i försökskommunerna skall komma i en sämre situation än invånarna i andra kommuner. Utskottet vill därför understryka vad som sägs i propositionen om att försöksverksamheten inte får leda till att grundläggande krav i samhällsverksamheten åsidosätts. Utskottet föreslår att motion 2869, i nu berörda delar, förklaras besvarad med vad utskottet anfört. Beträffande den fråga som tas upp i motion 2870 anser utskottet att försökskommunernas handlande i ekonomiskt hänseende inte bör styras genom ett riksdagsuttalande. Motionen avstyrks av utskottet.

När det gäller *vilka frågor som bör ingå i försöksverksamheten* uttalas i propositionen att det är försökskommunerna själva som skall ange sina önskemål om förändringar i den statliga regleringen. Stat-kommunberedningen har dock med instämmande av civilministern angett vilka huvudområden som bör komma i fråga för försöksverksamheten. Dit hör möjlighet att slopa den traditionella, sektorindelade nämnd- och förvaltningsorganisatio-

nen. Användningen av statsbidragen och formerna för den kommunala planeringen skall kunna bli friare. Vidare bör försökskommunerna kunna befrias från vissa statliga kontrollåtgärder och även erhålla dispens från vissa föreskrifter som meddelas av statliga myndigheter. Möjlighet bör också skapas för försökskommunerna att finna nya vägar för nära samverkan mellan den statliga länsförvaltningen och kommunala organ samt mellan landstingskommuner och kommuner.

I partimotioner från centerpartiet (2867) och folkpartiet (2868) föreslås en rad utvidgningar av området för försöksverksamheten. Sålunda förslås i båda motionerna att försöksverksamheten även skall omfatta direktval till kommunernas lokala organ. Andra önskemål om försöksverksamhet som förs fram från centerpartiets sida gäller överföring av uppgifter från länsorgan till landstingskommun och samordning av skatteutjämningsbidrag och specialbidrag. Folkpartiet vill att försöksverksamhet skall anordnas beträffande kommunala folkomröstningar, öppna nämndsammanträden och frihet för kommunstyrelse och förvaltningsutskott att underlåta att MBL-förhandla sina förslag. I sammanhanget förordas i båda motionerna att regeringen skall ha en positiv inställning till delning av kommuner.

I fp-motionen föreslås även en inskränkning i området för försöksverksamheten. Den bör enligt motionen ej avse vidgad kompetens att driva näringsverksamhet och sysselsättningspolitik.

Utskottet vill understryka att det är försökskommunerna själva som skall komma med förslag om innehållet i försöksverksamheten. Det blir därefter en sak för i första hand regeringen att ta ställning till dessa förslag. I den mån ny eller ändrad lagstiftning är påkallad krävs även riksdagens beslut. I det nu aktuella sammanhanget finns emellertid ingen anledning för riksdagen att ta ställning till de enskilda, konkreta önskemål om försöksverksamhet som finns i motionerna. Med hänvisning till det anförda avstyrker utskottet bifall till motion 2867, yrkandena 1–4 och 6 samt motion 2868, yrkandena 1–6 och 8.

I en fråga framläggs redan i den nu aktuella propositionen förslag om särskild lagstiftning för försökskommunerna. Det gäller frågan om *friare kommunal nämndorganisation*. Enligt propositionen finns skäl att försöksvis göra avsteg från kravet på särskild byggnadsnämnd, särskild miljö- och hälsoskyddsnämnd, särskild skolstyrelse och särskild socialnämnd. I propositionen framhålls att det finns behov av detta t. ex. i kommuner med få ärenden. Samma behov finns enligt propositionen i kommuner där möjligheterna att inrätta lokala organ utnyttjas i sådan omfattning att de uppgifter som återstår för facknämnderna inte motiverar en facknämnd för varje specialreglerat område.

I propositionen erinras vidare om att inom en rad kommuner pågår eller planeras försök med lokala organ med stöd av lokalorganslagen (1979:408). Därvid har en del kommuner kunnat konstatera att lokalorganslagen inte ger önskvärt utrymme för överföring av uppgifter till sådana organ. Detta gäller

bl. a. på skolområdet. Därför föreslås i propositionen att det försöksvis bör vara möjligt att inrätta institutionsstyrelser på områdena för miljö- och hälsoskyddsnämnden, skolstyrelsen och socialnämnden. Vidare föreslås att försökskommunerna skall få vidgade möjligheter att lägga uppgifter på lokala organ.

Enligt motionerna från centerpartiet och folkpartiet kan regeringens förslag om en friare nämndorganisation medföra en långtgående sammanslagning av nämnder. Häri ligger enligt motionerna en risk för ökad maktkoncentration till ett fåtal förtroendevalda och minskad möjlighet för olika minoritetsgrupper att delta i den kommunala beslutsprocessen.

Enligt utskottets uppfattning bör försöksverksamheten omfatta möjligheter till en friare nämndorganisation i enlighet med det framlagda lagförslaget. En viktig fråga vid utvärderingen blir, som också framhålls i propositionen, att undersöka hur medborgarnas deltagande i den kommunala beslutsprocessen påverkas av den ändrade styrningen. I sammanhanget vill utskottet framhålla att förslaget till ökad användning av institutionsstyrelser bör medföra vidgat medborgardeltagande i försökskommunerna.

Propositionens lagförslag tillstyrks med den ändringen att ikraftträdandet bör ske en bestämd dag, förslagsvis den 1 juli 1984. Motion 2867, yrkande 5, avstyrks.

Frågan om ett *brett engagemang i försöksverksamheten* tas upp från olika utgångspunkter i några av motionerna. Enligt folkpartimotionen är de kommunalanställdas medverkan av stor betydelse. Deras synpunkter på olika typer av statlig reglering bör enligt motionen komma till positiv användning. I vpk-motionen uttalas oro för att en försöksverksamhet, som i hög grad baseras på nämndorganisationen, skulle leda till att alla i fullmäktige representerade partier inte blir delaktiga i verksamheten. Till ett brett engagemang måste enligt motionen också höra att olika intresseorganisationer liksom allmänheten kan spela en roll.

Utskottet delar motionärernas uppfattning att det är viktigt att försöksverksamheten har en så bred förankring som möjligt i de berörda kommunerna. Det finns därför anledning att i försöksverksamheten prioritera sådana områden som engagerar många olika intressen och medborgargrupper. Utskottet förutsätter att regeringen i det fortsatta arbetet uppmärksammar denna fråga. Med det anförda föreslår utskottet att motionerna 2868, yrkande 7 och 2869, i nu berörd del, förklaras besvarade.

Enligt propositionen bör *urvalet av försökskommuner* omfatta högst nio kommuner och tre landstingskommuner. Någon eller några av de deltagande kommunerna bör geografiskt ligga inom en landstingskommun som deltar. Vid urvalet av försökskommuner bör hänsyn enligt propositionen tas till kommunernas intresse och engagemang för utvecklingsarbete och till att olika typer av kommuner såväl i fråga om invånarantal, tätbebyggelse som politiska majoritetsförhållanden blir representerade. Försökskommunerna kommer senare att utses av regeringen.

I motion 1983/84:2129 av Olof Johansson och Karin Andersson (båda c), som väcktes under allmänna motionstiden 1984, förslås (yrkande 2) att Stockholms kommun utses till frikommun och ges möjlighet till en friare hantering av uppgifterna inom skol- och planeringsområdena samt socialvården.

Enligt utskottets uppfattning bör det ankomma på regeringen att utse försökskommuner. Motionsyrkandet avstyrks.

Utskottet övergår härefter till att behandla den tidigare nämnda frågan om godkännande för regeringen att göra *avsteg från riksdagsbundna författningar.*

Som tidigare har nämnts är avsikten att försökskommunerna hos regeringen skall anmäla sina önskemål om förändringar i den statliga regleringen av deras verksamhet. I propositionen anförs att i den mån önskemålen kan hänföras till föreskrifter som regeringen meddelar i form av förordningar är regeringen normalt oförhindrad att med stöd av sin normgivningskompetens vidta de önskade författningsändringarna för försökskommunernas del. Regeringen har emellertid inte alltid frihet i förhållande till riksdagen i fråga om det materiella innehållet i de föreskrifter som den själv har beslutat. Föreskrifterna kan nämligen i olika hänseenden vara sammankopplade med villkor som riksdagen har ställt upp. I fråga om åtskilliga statsbidragsförordningar föreligger sålunda enligt propositionen en bundenhet på grund av de villkor som riksdagen har ställt upp för beviljade anslag. I andra fall kan regeringen vid utformningen av sina föreskrifter vara bunden av t. ex. de riktlinjer för en verksamhets bedrivande som riksdagen har godkänt. Detta innebär enligt propositionen att många regeringsförfattningar i praktiken är riksdagsbundna.

I propositionen föreslås att riksdagen godkänner att regeringen inom ramen för försöksverksamheten får göra avvikelser från riksdagsbundna regeringsförfattningar. Om regeringen först under försöksverksamhetens gång skulle begära att riksdagen godkänner att avsteg sker från sådana författningar, skulle detta enligt propositionen givetvis leda till en icke önskvärd tidsutdräkt. I sammanhanget understryks på nytt att försöksverksamheten inte får innebära att skyddet för viktiga samhällsintressen eftersätts. Det kan enligt propositionen alltså inte blir fråga om att medge avsteg från föreskrifter som har beslutats med ledning av principer som riksdagen har lagt fast till skydd för sådana samhällsintressen. Regeringen bör enligt propositionen för riksdagen i efterhand redovisa vilka avsteg som har gjorts.

Med tanke på att det rör sig om en försöksverksamhet i ganska begränsad skala tillstyrker utskottet förslaget. Vilka avvikelser som gjorts bör enligt utskottet årligen redovisas till riksdagen.

Den direkta försöksverksamheten är enligt propositionen tänkt att pågå under en period av ca fyra år. Den bör vara avslutad vid utgången av år 1988. Stat-kommunberedningen skall svara för att det sker en kontinuerlig *uppföljning och utvärdering.* En rapport om försöksverksamheten skall lämnas till regeringen varje år.

Enligt vpk-motionen får riksdagen en alltför begränsad roll i försöksverksamheten. Riksdagen bör få del av redovisningen av försöksverksamheten och den slutliga utvärderingen.

Även utskottet anser att riksdagen bör hållas informerad om försöksverksamheten genom årliga rapporter. Denna rapportering bör samordnas med redovisningen av de ovannämnda avvikelserna från riksdagsbundna författningar. Vad utskottet nu anfört bör med anledning av motion 2869 i nu berörd del ges regeringen till känna.

Utskottet hemställer

1. beträffande *syftet med försöksverksamheten*
   att riksdagen godkänner vad som uttalas i proposition 1983/84:152,
2. beträffande *begränsningar i försöksverksamheten*
   att riksdagen med avslag på motion 1983/84:2870 godkänner vad som uttalas i propositionen och förklarar motion 1983/84:2869, såvitt nu är i fråga, besvarad härmed,
3. beträffande *försöksverksamhet med öppna nämndsammanträden m. m.*
   att riksdagen avslår motion 1983/84:2868, yrkandena 1, 4 och 8,
4. beträffande *försöksverksamhet med länsdemokrati m. m.*
   att riksdagen avslår motionerna 1983/84:2867, yrkandena 1 och 3,
5. beträffande *försöksverksamhet med samordnat statsbidrag m. m.*
   att riksdagen avslår motionerna 1983/84:2867, yrkandena 2, 4 och 6 samt 1983/84:2868, yrkandena 2–3 och 5–6,
6. beträffande *friare kommunal nämndorganisation*
   att riksdagen med bifall till propositionen och med avslag på motion 1983/84:2867, yrkande 5 antar förslaget till lag om försöksverksamhet med en friare kommunal nämndorganisation med den ändringen att lagen skall träda i kraft den 1 juli 1984,
7. beträffande *brett engagemang i försöksverksamheten*
   att riksdagen förklarar motionerna 1983/84:2868, yrkande 7 och 2869, såvitt nu är i fråga, besvarade med vad utskottet anfört,
8. beträffande *urvalet av försökskommuner*
   att riksdagen avslår motion 1983/84:2129, yrkande 2,
9. beträffande *avvikelser från riksdagsbundna författningar*
   att riksdagen med bifall till propositionen godkänner att regeringen inom ramen för försöksverksamheten gör avsteg från vad riksdagen har bestämt i samband med anvisande av anslag, godkännande av riktlinjer för en viss verksamhet eller annan liknande åtgärd,

10. beträffande *uppföljning och utvärdering av försöksverksamheten*
att riksdagen med anledning av motion 1983/84:2869, såvitt nu är i fråga, som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört.

Stockholm den 15 maj 1984

På konstitutionsutskottets vägnar
OLLE SVENSSON

Närvarande: Olle Svensson (s), Yngve Nyquist (s), Wivi-Anne Cederqvist (s), Hans Nyhage (m), Kurt Ove Johansson (s), Kerstin Nilsson (s), Gunnar Biörck i Värmdö (m), Anita Modin (s), Elisabeth Fleetwood (m), Karin Ahrland (fp), Ove Eriksson (m), Ingvar Björk (s), Bengt Kindbom (c), Britta Hammarbacken (c) och Marie-Ann Johansson (vpk).

Reservationer

1. beträffande **begränsningar i försöksverksamheten (mom. 2)**

Hans Nyhage, Gunnar Biörck i Värmdö, Elisabeth Fleetwood och Ove Eriksson (alla m) anser

dels att den del av utskottets yttrande på s. 6 som börjar "För att" och slutar "av utskottet" bort ha följande lydelse:

För att – – – (=utskottet) – – – utskottet anfört. Enligt utskottets mening finns det anledning att beakta även vilka ekonomiska konsekvenser försöksverksamheten kan få för berörda kommuner. Avsikten med densamma är inte att övervältra kostnader från staten till kommunerna. Med anledning av motion 2870 bör riksdagen därför uttala att ifrågavarande kommuner särskilt skall uppmärksamma att försöksverksamheten inte leder till ökade kostnader.

dels att utskottet under mom. 2 bort hemställa

2. beträffande *begränsningar i försöksverksamheten*
att riksdagen med anledning av propositionen och motion 1983/84:2870 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört samt förklarar motion 1983/84:2869, såvitt nu är i fråga, besvarad härmed.

2. beträffande **försöksverksamhet med öppna nämndsammanträden m. m. (mom. 3)**

Hans Nyhage (m), Gunnar Biörck i Värmdö (m), Elisabeth Fleetwood (m), Karin Ahrland (fp) och Ove Eriksson (m) anser

dels att den del av utskottets yttrande på s. 7 som börjar "Utskottet vill" och slutar "och 8" bort ha följande lydelse:

Utskottet anser det värdefullt att försöksverksamhet kommer i gång på de huvudområden som anges i propositionen. Härutöver bör dock försök göras i några ytterligare frågor.

En sådan fråga är enligt utskottet direktvalda lokala organ. De problem som utan tvivel är förknippade med direkta val till dessa organ bör kunna studeras i försöksverksamheten. Vidare bör utrymmet för kommunala folkomröstningar vidgas genom en ny förfarandelag som gör det enklare att ordna sådana omröstningar.

Utskottet anser vidare att försöksverksamhet bör inledas med öppna nämndsammanträden. Kommunstyrelse och förvaltningsutskott bör också försöksvis befrias från skyldigheten att MBL-förhandla sina förslag. För försökskommunernas del bör nuvarande skatteutjämningsbidrag och utgående specialbidrag samordnas till ett sammanlagt bidrag. Däremot bör försökskommunerna inte ges större rätt än f. n. att driva näringsverksamhet eller sysselsättningspolitik.

Utan samband med försöksverksamheten bör riksdagen enligt utskottets mening uttala att regeringen bör ha en positiv grundinställning till delning av kommuner.

Vad utskottet nu anfört bör med anledning av motionerna 2867, yrkandena 2, 4 och 6 och 2868, yrkandena 1–6 och 8 ges regeringen till känna. De utvidgningar av försöksverksamheten som därutöver föreslås i motion 2867, yrkandena 1 och 3 avstyrks av utskottet.

dels att utskottet under mom. 3 bort hemställa

3. beträffande *försöksverksamhet med öppna nämndsammanträden m. m.*
   att riksdagen med anledning av motion 1983/84:2868, yrkandena 1, 4 och 8 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört angående öppna nämndsammanträden och vidgad kompetens i näringspolitiska frågor.

3. beträffande försöksverksamhet med länsdemokrati m. m. (mom. 4)

Bengt Kindbom (c) och Britta Hammarbacken (c) anser

dels att den del av utskottets yttrande på s. 7 som börjar "Utskottet vill" och slutar "och 8" bort ha följande lydelse:

De i propositionen redovisade huvudområdena för försöksverksamheten ligger i och för sig i linje med krav och önskemål som utskottet kan ställa sig bakom. Utskottet anser emellertid att de lämnade förslagen är helt otillräckliga. En försöksverksamhet med ökad kommunal självstyrelse värd namnet måste vara betydligt mer genomgripande och konkret.

Enligt utskottets uppfattning bör alltså försöksverksamheten utvidgas

väsentligt. Försök bör göras med länsdemokrati i två landsting med skiftande politisk struktur. Försöken bör avse länsstyrelsens och länsnämndernas politiska uppgifter som de definierats av länsdemokratikommittén. För försökskommunernas del bör nuvarande skatteutjämningsbidrag och utgående specialbidrag samordnas till ett sammanlagt bidrag. Kommunstyrelse och förvaltningsutskott bör också försöksvis befrias från skyldigheten att MBL-förhandla sina förslag.

Vidare bör det enligt utskottets mening göras försök med lokala organ vars sammansättning återspeglar den politiska strukturen inom resp. kommundelar. Därvid bör det öppnas möjlighet för en minoritet i fullmäktige att kräva att mandatfördelningen för det lokala organet blir representantivt för kommundelen. Försök bör också göras med direktvalda lokala organ. Vidare bör utrymmet för kommunala folkomröstningar vidgas.

Som ett led i arbetet på att förbättra den kommunala demokratin förutsätter utskottet också att den nuvarande regeringen omprövar sin negativa inställning till kommundelning.

Vad utskottet nu anfört bör med anledning av motionerna 2867, yrkandena 1–4 och 6 och 2868, yrkandena 2–3 och 5–6 ges regeringen till känna. De förslag till utvidgningar och inskränkningar i försöksverksamheten som härutöver föreslås i motion 2868 är enligt utskottet inte lika angelägna. Motion 2868, yrkandena 1, 4 och 8 avstyrks därför.

dels att utskottet under mom. 4 bort hemställa

4. beträffande *försöksverksamhet med länsdemokrati m. m.*
att riksdagen med anledning av motion 1983/84:2867, yrkandena 1 och 3 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört angående länsdemokrati och sammansättningen av lokala organ.

4. beträffande **försöksverksamhet med samordnat statsbidrag m. m. (mom. 5)**

Hans Nyhage (m), Gunnar Biörck i Värmdö (m), Elisabeth Fleetwood (m), Karin Ahrland (fp), Ove Eriksson (m), Bengt Kindbom (c) och Britta Hammarbacken (c) anser – med hänvisning till vad som anförts i reservationerna 2 och 3 beträffande samordnat statsbidrag, direktvalda lokala organ, delning av kommuner, kommunala folkomröstningar och MBL-förhandlingar om kommunstyrelses förslag – att utskottets hemställan under mom. 5 bort ha följande lydelse:

5. beträffande *försöksverksamhet med samordnat statsbidrag m. m.*
att riksdagen med anledning av motionerna 1983/84:2867, yrkandena 2, 4 och 6 samt 1983/84:2868, yrkandena 2–3 och 5–6 som sin mening ger regeringen till känna vad som anförts i reservationerna 2 och 3 angående samordnat statsbidrag, direktvalda lokala organ, delning av kommuner, kommunala folkomröstningar och MBL-förhandlingar om kommunstyrelses förslag.

5. beträffande **friare kommunal nämndorganisation (mom. 6)**

Bengt Kindbom (c) och Britta Hammarbacken (c) anser

dels att den del av utskottets yttrande på s. 8 som börjar "Enligt utskottets" och slutar "yrkande 5, avstyrks" bort ha följande lydelse:

Enligt utskottets uppfattning bör försöksverksamheten omfatta möjligheter till en friare nämndorganisation i enlighet med det framlagda lagförslaget. Utskottet vill dock framhålla att försöksverksamheten inte får innebära en långtgående sammanslagning av nämnder eller en begränsning av antalet förtroendevalda. Detta skulle få negativa kommunaldemokratiska effekter.

Propositionens lagförslag tillstyrks alltså med den ändringen att ikraftträdandet bör ske en bestämd dag, förslagsvis den 1 juli 1984. Motion 2867, yrkande 5 är tillgodosett med utskottets ovan gjorda uttalande.

dels att utskottet under mom. 6 bort hemställa

6. beträffande *friare kommunal nämndorganisation*
att riksdagen med anledning av propositionen och motion 1983/84:2867, yrkande 5 antar förslaget till lag om försöksverksamhet med en friare kommunal nämndorganisation med den ändringen att lagen skall träda i kraft den 1 juli 1984.

Särskilda yttranden

1. beträffande **försöksverksamhet med öppna nämndsammanträden m. m. (mom. 3)**

Bengt Kindbom (c) och Britta Hammarbacken (c) anför:

I detta moment ryms även önskemålet i fp-motionen att försökskommunerna ej skall få vidgad kompetens att driva näringsverksamhet och sysselsättningspolitik. Enligt vår uppfattning bör vida ramar prägla försöksverksamheten. Därför bör försök med vidgad kommunal kompetens i fråga om näringsverksamhet inte uttryckligen uteslutas. Med hänsyn till pågående utredningsarbete i frågan är det emellertid inget förstahandsintresse att försöksverksamheten omfattar denna fråga.

2. beträffande **friare kommunal nämndorganisation (mom. 6)**

Karin Ahrland (fp) anför:

Enligt min mening borde utskottet i och för sig ha starkare understrukit att försöksverksamheten med friare kommunal nämndorganisation inte får leda maktkoncentration till ett fåtal förtroendevalda. Som utskottet framhållit bör denna risk särskilt uppmärksammas vid utvärderingen av försöksverksamheten. Detta anser jag f. n. vara tillräckligt.